

מתנות על ארבע קרנות.

תשובתך, אמרת, עולה טעונה שיתן דמה במזבח כנגד היסוד, שתחת מקום מתן דמה על קיר המזבח יהיה יסוד, וקרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד מתחתיה. ולכן לא יתכן שנאמר בה נתינה על ארבע קרנות ממש. הילכך, נותן בשתי קרנות באופן שיגיעו לכל ארבעת הרווחות.

והוינן בה: מאי טעמא לא היה לה לקרן המזרחית דרומית יסוד תחתיה?

אמר רבי אלעזר: ¹¹ לפי שלא היתה בחלקו של טורף, והיינו בנימין, שנאמר בו "זאב יטרף", שנתנבא יעקב עליו "בבקר יאכל עד", ומפרש התרגום שבחלקו יבנה המזבח. ואותה קרן לא היתה בחלקו, לפיכך לא היה שם יסוד.

דאמר רב שמואל בר רב יצחק: מזבח "אוכל" תופס מקום בחלקו של יהודה ברוחב

אמה. שרוחב אמה לאורך המזבח במזרחו ובדרומו, שהיה ראוי להיות בו יסוד, היה בחלקו של יהודה [מלבד אמה אחת בקרן מזרחית צפונית, ואמה אחת בקרן מערבית דרומית, שלא היתה בחלקו של יהודה].

אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי חמא ברבי חנינא: רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה, שהיה במזרח המזבח, ונכנסה בחלקו של בנימין, שהיה בחלקו של בנימין כל שאר סביבות המזבח, כולל המזבח עצמו, חוץ משטח של רצועה ברוחב אמה שהיה יוצא מהמזרח לצד דרום המזבח עד לפני האמה האחרונה בקרן מערבית דרומית. והיה בנימין הצדיק צופה ברוח הקדש שכן עתיד להיות, ומצטער עליה בכל יום לנוטלה. שנאמר "חופף עליו כל היום" [מלשון א-ת] שפשוף, וכמו "נזיר חופף ומפספס" שאדם המצטער והדואג נוהג להתחכך בבגדיו].

לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיוזן אכסניא לחקב"ה, שהארון היה בחלקו

ועדיין לא ידענו הדין שעולה טעונה יסוד, היה אפשר גם לומר שיהיה דמה למעלה.

11. התוס' [לעיל נא ב] כתבו בסוף דבריהם שלדברי האומר ירושלים לא נתחלקה לשבטים הרי טעם זה לא שייך ואם כן לכאורה היה יסוד גם שם, והקשו התוס' אם כן למה צריך פסוק לומר שעולה טעונה מתן דם כנגד היסוד, והכריחו מכח זה שכן נתקבלה הלכה שבקרן זו אין דין יסוד.

אולם בחידושי רי"ז הלוי [שם] ביאר שלפי דברי הרמב"ם הנזכרים בהערה הקודמת, אם כן אפילו נאמר שהיה יסוד בכל המזבח, עדיין צריך פסוק לומר שעולה טעונה יסוד ומשום כך

ממש, אולם מדברי התוס' לקמן [נה א ד"ה מה חטאת בצפון] לענין זבחי שלמי ציבור מוכח שזה היה פשוט שאין נותנים למעלה אלא חטאת בהמה ולא שום קרבן אחר, וכן נקטו כל המפרשים [לקמן נד א בתוס' ד"ה ואי] יעויין שם.

אולם באמת אין זה פשוט כל כך, שהנה בחידושי רי"ז הלוי [לו ב] הביא מהרמב"ם בפירוש המשניות [לקמן פרק קדשי קדשים] ומהראב"ד בפירושו לתורת כהנים שהדין שעולה נעשית למטה הוא משום שעולה טעונה יסוד והיסוד מתייחס רק מחצי המזבח ולמטה, עיין שם, ואם כן לפי דבריהם כשרצינו כאן ללמוד עולה מחטאת שיהיה בארבע קרנות,

שנאמר בסיפא דקרא "ובין כתפיו שכן".
מיתבי: ¹ עולת העוף כיצד היתה נעשית?
 היה מולק חותך בצפורן את ראשה ממול
 ערפה, אחורי הצואר, ומבדיל את הראש
 מהגוף על ידי שהיה חותך שני הסימנים,
 וממצה דמה על קיר המזבח, שהיה דוחק את
 מקום המליקה אל קיר המזבח, והיה הדם
 מתמזה על הקיר.

ומוכיחה הגמרא, ומקשה: הרי עולת העוף
 היתה נעשית בקרן המזרחית דרומית
 [כמבואר במשנה לקמן סד ב]. ואי אמרת
 קרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד, יש
 לתמוה, וכי באוירא בעלמא הוא דקא עביד
 לה למליקה, והדם היוצא בשעת המליקה
 יפול לארץ לאיבוד!?

ומשנינן: אמר רב נחמן בר יצחק אימר —
 כך התנו: אוירא של אותה הקרן יהיה
 בבעלותו דבנימין, וקרקע לבד דיהודה!

והיינו, עשו במזבח בליטה קטנה [למעלה
 מהקרקע שלשה טפחים] כנגד אותה קרן,
 כדי שלא יפול הדם היוצא במליקה על
 הארץ אלא על הבליטה של המזבח [ומכל
 מקום לא נקראת בליטה זו "יסוד" לפי שאין
 "יסוד" אלא המיוסד בארץ].

ומבאר הגמרא: מאי "לא הוה לה יסוד"
 לקרן מזרחית דרומית?

רב אמר: בבנין, שלא היה בנוי שם יסוד
 אלא רק בליטה, כמבואר לעיל. לוי אמר:
בדמים. שהיה שם יסוד, אלא שלא היו
 נותנין עליו וכנגדו דמים, לפי שהיה בחלקו
 של יהודה. ולא היה בו "דין יסוד".

ומבארנין לפלוגתייהו: רב מתרגם לפסוק
 "בבקר יאכל עד" שנאמר על בנימין:
 "באחסנתיה יתבני מדבחה", שהבנין של
 המזבח יהיה רק בחלקו של בנימין. ואילו
 לוי מתרגם "באחסנתיה יתבני מקדשא",

נעשית למטה.

והחזו"א בליקוטים כאן ביאר שאפילו לדברי
 האומר לא נתחלקה, מכל מקום גוף הקרקע
 בירושלים היתה שייכת ליהודה ובנימין, ורק
 שהיה זכות השתמשות לכל השבטים, ולכן אין
 משכירין בה בתים לדבריו, ומאחר שהקרקע
 עצמה שלהם, שייך גם לדבריו לומר שלא היה
 לה יסוד מפני שלא היה בחלקו של טורף, רק
 שנדחק מאד בפירוש הסוגיא ביומא [י"ב א].

ועיין כסף משנה [בית הבחירה א י] שכתב
 על דברי הרמב"ם שלא היה יסוד בקרן זו, וביאר
 משום שלא היה בחלקו של טורף, ומשמע
 שסובר גם כן כהחזו"א, שהרי הרמב"ם [שם פ"ז
 הי"ד] פסק שלא נתחלקה לשבטים.

1. שיטת רבינו חיים בתוס' כאן שבעולת העוף

היה דין שפיכת שיריים, וכך גורס בבביתא
 שמביא כאן להקשות, אולם רבינו תם נחלק עליו
 וסובר שלא היה בה דין שיריים.

ובשיטה מקובצת [אות לא] כתב שהטעם
 לזה משום שבעולת העוף נאמר בתחילת הנתינה
 "ונמזה", שהמשמעות הוא מיצוי לכל דמו, וכן
 ביאר הקרן אורה.

ובמנחת אברהם מביא מהגרי"ז זצ"ל שיסוד
 המחלוקת היא במה שנאמר בגמרא לקמן [ס"ה
 א] "ונמזה דמו כולו", האם הכונה כפשוטו,
 וכמו שנראה שם מדברי התוס', או שהביאור
 כמו שכתב הראב"ד בתורת כהנים שבא לומר
 שימזה משניהם, כלומר מהראש ומהגוף, ורבינו
 חיים יסבור כהראב"ד, ולכן שייך לדבריו שפיכת
 שיריים.

וקשיא לרב!?

ומשנינן: **הכא במאי עסקינן, מן הצד.** שלא בכל צד היה שלשים ושתיים אמה, אלא בצד צפון ומערב בלבד, אבל בצד מזרח ודרום חסרה אמה בכל צד.

תו אקשינן: **תא שמע: נמצא הכבש פורח** [עולה] **אמה על היסוד ואמה על סוכב** [כך מיישבת הגמרא לקמן, סב ב, את השאלה איך תנן שאורך הכבש והמזבח ביחד היה ששים ושתיים אמות, והרי ששים וארבע הם. שהרי אורך כל אחד מהם, הן של הכבש והן של המזבח היה שלשים ושתיים אמות, וביחד הם ששים וארבע אמות. אלא, שהיו שתי אמות עליונות של הכבש "נבלעות" באמות המזבח, על ידי שהיו חופפות על שתי האמות של כניסת המזבח, אמה אחת ביסוד, ואמה אחת בסוכב]. הרי להדיא שבדרום המזבח היה יסוד, שהרי הכבש עמד בדרום, וקתני שהיה הכבש "פורח על

שבחלקו יהיה מקום מקודש לדמים. אבל היסוד היה לכל סביבות המזבח. למרות שהיה בחלקו של יהודה.

ומקשינן: **תא שמע: היסוד היה מחלך על פני כל הצפון ועל כל פני המערב.** אוכל [תופס] ² בדרום ³ אמה אחת בלבד, ובמזרח אמה אחת.

ומשמע שלא היה כלל יסוד במזרח ודרום, מלבד אמה אחת בקרן דרומית מערבית, ואמה אחת בקרן מזרחית צפונית, וקשיא ללוי!?

ומשנינן: לוי מפרש מאי "אוכל" נמי, **בדמים!** שהיסוד המקודש לדמים לא היה אוכל אלא אמה אחת, מכל רוח.

תו מקשינן: **תא שמע: המזבח היה שלשים ושתיים אמה אורך על שלשים ושתיים רוחב!** ומשמע שהיה מרובע, ובכל צדדיו היה יסוד

3. האחרונים נחלקו האם הכונה שהיה רק אמה אחת יסוד בקרן זוית והיא משותפת לשתי הרוחות, מערבית ודרומית, וכן אמה אחת יסוד לקרן צפונית מזרחית, או שמלבד אמה זו היה עוד אמה אחת יתירה לדרום ואמה אחת יתירה למזרח.

והליקוטי הלכות והחזו"א כאן הוכיחו כמו האופן השני, שהרי נתבאר בגמרא שלפי רבי ישמעאל נותן וחוזר ונותן, והרי עולה טעונה יסוד, ואם אין מן היסוד כלום סמוך לקיר המזבח הדרומי והמזרחי, אלא בקרן זוית, נמצא שאין המתנות שברוחות אלו כנגד היסוד כלל, ואפילו לרבנן שנותן שתיים שהן ארבע כמין גמא, ואם כן היה אפשר לומר שכדי לקיים את הדין כנגד היסוד, די לנו במה שבחלק מהזריקה

2. התוס' לקמן [סא ב ד"ה ארבע] כתבו ששזה נאמר רק במקדש שני, אבל בבית ראשון היה יסוד מן הדרום, שהרי מבואר שם בגמרא שהוסיפו בבית שני ארבע אמות מן הדרום, אבל במזרח לא היה גם בבית ראשון, אולם הביאו התוס' בשם רבינו תם שגורס שם בגמרא שהוסיפו "מן הצפון", ולדבריו גם בבית ראשון לא היה יסוד מן הדרום.

והחזו"א בליקוטים שם מעיר שלפי ר"ת צריך לומר שרק בבית ראשון נאמר "אוכל בדרום אמה אחת", שהרי בבית שני מכיון שהוסיפו עוד ארבע אמות לצד מערב, אם כן נמצא שיש עוד ארבע אמות של יסוד לדרום כנגד תוספת זו, וכן למזרח נוסף עוד ארבע אמות מאחר שהוסיפו לצפון.

היסוד" ?!

ומתריצין: אימא היה הכבש פורח כנגד מקום שהיה ראוי להיות אמה יסוד, ולא שהיה שם יסוד, ועל אמה סובב. ומכל מקום, אותה אמה נכללת בחשבון שלשים ושתים של המזבח.

תו אקשינן: תא שמע מהא דתני לוי: כיצד בונין את המזבח? מביאין מלבן [מסגרת מרובעת עשויה מארבע קרשים] שהוא שלשים ושתים אמה על שלשים ושתים. וגובהו אמה. ומביא 4 חלוקי אבנים מפולמות לחות, בין גדולות בין קטנות. ומביא סיד, וקניא עופרת מותכת, וזפת. וממחה, מתיך, ושופך על האבנים כדי להדביקן, וממלא את כל המלבן. וזה הוא מקום יסוד!

וחוזר ומביא מלבן שני, שהוא שלשים אמה על שלשים אמה, ומושיבו על הבנין של המשטח הראשון, ואמה מכאן ואמה מכאן

העודפת מכל צד זהו היסוד. וגובהו של המלבן השני הוא חמש אמות. ומביא חלוקי אבנים, ועושה הכל כמקודם.

וחוזר ומביא מלבן שלישי, שהוא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה אמות, ובונה אותו על המשטח השני, והאמה העודפת מכל צד הוא הסובב, המשמש להילוך הכהנים סביב המזבח לצורך הקטרה ומתן דמים. וגובהו של המשטח השלישי הוא שלש אמות, ומביא חלוקי אבנים כמקודם, וממלאו. 5 והוא מקום המערכה, בראש המזבח!

וחוזר ומביא מלבן רביעי, שהוא אמה על אמה בגובה אמה, ומושיבו בזוית המזבח מלמעלה, ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות. ומביא זפת וקניא, וממחה ושופך. וזהו קרן. וכן הוא עושה לכל קרן וקרן.

ואם כן קשיא לרב, דהא קתני שהמלבן

הזו יש נגד היסוד, [כלומר לרוח מערב וצפון], מכל מקום הרי מבואר מדברי התוס' לקמן [ס"א ב ד"ה ארבע] בתירוץ אחד שאין שם של יסוד אם אינו משני צדדי הקרן, ואם כן גם ברוח מערב וצפון לא מתקיים כלל דין כנגד היסוד, ובהכרח לומר שהיסוד נמשך עוד אמה אחת לדרום ואמה אחת למזרח.

4. מדברי התוס' בחולין [יח א ד"ה וכמה] נראה שלמדו שהכונה לאבנים חלקות מן הנחל שאין בהן פגימה, [ומשום כך הם לחות], וכן מפורש בדברי הר"ן קידושין [יב ב מדפי הרי"ף], והם באים מן הנחל כדי שנדע שלא הונף עליהם ברזל, כמו שביאר המשנה למלך [בית הבחירה א יד].

5. בחידושי רי"ז הלוי [בית הבחירה ב ח] כתב, שמכאן מקור דברי הרמב"ם [בית הבחירה ב ח] שמן הסובב ולמעלה שהוא שלש אמות קרוי מקום המערכה, ולא כמו שהשיג עליו הראב"ד שם.

וביאר שם הגרי"ז שהנפקא מינה מהדין שכל השלש אמות יש להם דין של מקום המערכה [ולא רק האמה על אמה שלמעלה], הוא לענין מה שנתבאר לקמן [סב א] שאורך ורוחב וגובה של המזבח אינו מעכב, ורק אמה על אמה שהוא מקום המערכה [במזבח שעשה משה] מעכב, שלפי הרמב"ם יהיה מעכב גם כן שיהיה גבוה שלש אמות, שכל זה הוא מקום המערכה, וכמו